

només queden el port. *espada*, el basc *ezpata*, alguns testimonis topon. o escadussers d'un antic alt-arag. *es-pata*, el rètic *espede*, etc. (cf. *TopHesp.* II, 575.53), i una part de les formes dialectals de l'Alta Itàlia, en algunes poques zones on -d- hauria caigut i hi ha -da (cf. Battisti, *l. c.*, i Schuchardt, *ZRPb.* xxvi, 1150).

Això no és dir, però, que la variant clàssica SPATA no vagi deixar algun rastre fins entre nosaltres, car d'ella provenen alguns importants derivats: *espadar*, *espadella* i d'altres (veg. infra) i en particular *espadat*. Ara bé, amb el sentit d'aquest, la toponímia presenta formes divergents, en el primitiu i altres derivats: *Bar-ranc d'Espada* en els Ports de Beseit, *Coma-l'Espada* vall encingladíssima a la Ribera de Caldes de Boí (d'on l'altíssima Punta Alta de Coma-l'Espada), *Font Espadèra* a Farrera de Pallars, *Serra d'Espadà*, prop d'Onda val. (potser d'un dual aràbic *espaṭāni* 'els dos espadats'), *Spatamala* nom antic de la Serra de Bellmunt a Torelló=*Mala Spada* romanx, nom d'una vertiginosa «halde» a Lumnézia (Planta-Sch., *Rätisches Nb.*, terme de Vals); en altres casos, aquest sentit, en la forma amb -z. *Castellsespasa* penyal a la confluència del Llierca amb la Riera de St. Aniol d'Àguja; *Torre de l'Espasa* en els cingles de Centelles; St. Salvador de les *Espases* ermita damunt Olesa de Montserrat, dita *Rocha de Spaa* l'any 1367 (*ZRPb.* xii, 99); *Lo Roc de l'Espasa* al costat d'una jaça damunt de Nyer, que acaba quasi a pic per un costat (1959); *l'Espasa*, gran penyal a la Ribagorçana (damunt Aulàs, 1957).

Però el mateix *espada* 'espadat' resta viu, i funciona com a substantiu apel·latiu, en alguns llocs, per anomenar un pendent quasi vertical, com si fos tallat d'un gran cop d'espasa, cf. *a pic*, més francès que català, en aquest sentit, en què la comparació és amb el pendent badat per un altre tallant; en particular trobem el primitiu *espada* amb tal valor a Ribagorça, p. ex. en un doc. de 958 de la vall de Llert (Serrano, *Not. y Doc. Hist. de Ribag.*, 245), i altrament petrificat en la toponímia, com en la famosa *Coma-l'Espada*.

Però en la llengua comuna no se'ns ha mantingut més que en l'adj. *espadat*, -ada, registrat des de Lacav. 1695 i Lab. 1839, avui viu a les Illes i a tot el Princ. (fins a l'extrem NO., on ho he sentit més d'un cop, quan m'explicaven que una «pala» és una «*kōsta espadada*», a Farrera de Pallars, 1933), i ja usat per Verdguer en el primer esborrall de *l'Atl.*: «entrebancat d'un cingle per *espadades* osques» (1867, vi, 65c), «lo Montseny, com montanya *espedada* y feréstega, ne dóna bona prova», Ma. de Bell-lloch (*J. Fl.*, 1880, 211); però abans el tenim ja en el rossellonès Andreu Bosch (1627): «se troba cristall ab abundància, sinó que per may faltari-li la neu en les congestes, y ésser tan *espadades*, no's pot traure si no és ab molt gran perill y gasto» (*Títols de Honor*, 84); i, antiquant-se en aquest sentit el primitiu *espada*, ha estat substituït per la substantivació un *espadat*, que ja apareix també en els escr. Renaix. i se sent amb gran extensió pel Princ., fins al baix Segre i tot: *l'aspadat de Mania*, m'anomenaven a Cubells (1964).

ALTRES DERIV.: *Espasada* [Muntaner, *espaada* Jau-

me I]. *Espasar*. *Espasella*; *espasell*; *espasença* f., o *aranya -enca*, 'varietat d'aranya dues o tres vegades més grossa que l'ordinària' (StPol de Mar, 1929), que deu ser *l'espaa* del S. XIV citada supra; *espasencs* (?). *Espaser* [1401, -aer 1318] «*espaser* qui fa les espases: *faber gladiatorum*; *espaser* qui les guarnex: *vaginarium*», OPou (*ThPu.*, 163); *espadí*, 1641, castellanisme; *espa-seria*. *Espaseta*. *Espasí* [1301]; *espasinada*. *Espasina* 'as d'espases' a Men.; però *espasilla* «tres d'espases» a Sueca: «van de quadrilla / la sota de bastos i la (e)spasilla», dita popular per donar a entendre dues coses molt juntes o inseparables (1962). *Espasista*. *Espasoli*. *Espasot*, *espasota*. En lloc d'*espaser*, amb l'altra variant, ha quedat *espadé(r)*, *espadèra* «garçon ou dame d'honneur» en una boda en el Vallespir (Palaldà, 1959) i a l'Empordà.

En la variant en -d-, el més conegut és el verb tr. *espadar*, en les seves diverses accs. i particularment la percussió que es fa amb el cànem i el lli, en general per mitjà de l'espadella [doc. de 1313-37, Balaguer, context s. v. *maçar*, *BABL* XII, 524], «ne *espadar*, ne masar, ne escabeyar, lin ne cànem, en la carrera pública», StCeloni, 1370 (*BABL* XII, 128), «unum flatum lini *spadatium*», doc. ross. de 1370 (*InvLC*), «*espadar* lli», 1507, Busa-N., usual avui en tots els dialectes, fins a la punta NO. (*espadà l kánem*, Areu i Farrera de Pallars, 1933).

Però, almenys localment, apareix així mateix amb altres significats: 'estrapar o aclarir, esbardissant-lo, un bosc ple de malesa' (Vilanova de Sau, 1968), 'treballar un terreny obrint-lo amb una eina (pic i pala, càvec, etc.)', d'on concretament: «era massa pendent i u va *spadà* perquè no fos *lliscant*», Vallmoll (1964), 'obrir i desbrossar un camí': «sí que hi podreu passar per aquella carretera, que no fa gaire que l'hem *espadada*», Sant Hilari Sacalm, «vos perdreu pas, que és un camí ben *espadat*» 'fressat', Sta. Madalena del Mont (sota el Puigsacalm, 1928); «lo riu s'ere tapat i van *espadà-y*», Torà (1964); *espadada* [1168], document vallespirenc, segurament en el sentit de 'cavar el terreny': «mansus de Verdeger --- et Arnalius de Chera faciant *espadadas* ad Buadam, sicut alii mansi ad Scam. Mariam» (Costoja, *RLR* III, 289), «debet facere unam *spadadam* et sercladam et plantadam --- una *spadada* et arada et plantada --- una *spadadam* et cabadam et plantadam ---», doc. de Talteüll (*InvLC*, s. v. *plantada*). Potser també Benasc *espadiar* 'escampar pel prat la femada': «hem d'anà al prau a *espadia*» (Ferraz, 56); cf. *spatilla*, dim. de *spatiba*, però també aran. *pàdia* 'buina'.

Espadador 'home que espada' [1588, un *Domingo Lapis spadador*, a. 1588, Traver, *Antigs. CastdlPlana*, 457]. També es degué dir *espadaner* (-AND-ARIUS), igual que es digué *filanera*, *llavanera*, *tallander*, *pixaner*, *caganer*, *tixaner*: «ni a neguns archejadors, ni pintenador de lana, ni a lavadors ni a llavaneres de lana, ni a filaneres de lana, ni a *espadaners* de li, ni a massadors de li, ni a tiradors de lana, ni ---», doc. ross. de 1311 (*RLR* XXIX, 55) una mica alterat per influència d'*espart* i *espadenya*, -rdenyer. *Espadador*,